

РЕЦЕСИЈА

ДЕФИНИЦИЈА МЕРКИ ПРОГНОЗА

Рецесија е намалување на економската активност на некоја земја, пропратена со влошување на општата економска клима (пад на реалниот доход, зголемување на незапосленоста, низок степен на искористеност на производните капацитети). Во услови на рецесија, БДП бележи пад во временски период од два квартали последователно.

Во јавната комуникација, често пати намалувањето на економската активност, се означува со терминот “ криза”. Сепак, економистите развиле соодветна стручна терминологија, со која настојуваат да ги сигнализираат разликите во интензитетот на економските збиднувања. Краткорочните осцилации на економската активност, кога економијата бележи позитивна стапка на раст, а која е сепак пониска од претходниот период, се означува со терминот стагнација на растот. Наспроти ова, кај рецесијата се забележува значителен пад на економските активности, во различни делови на економијата, кој трае повеќе месеци. Рецесијата го вклучува падот на индустриското производство, вработеноста, трговијата, т.е. на вкупниот “ аутпут”.

Голем број на економисти се обидуваат да направат разлика помеѓу поимите криза и рецесија. Така, глобалната рецесија вклучува намалување на стапката на растот на светската економија, на помалку од три одсто. Во обичниот говор ова обично се нарекува пад на бизнис активност за период од околу шест месеци. Наспроти ова, тешка рецесија, која трае долго и која вклучува пад на бруто домашниот производ повеќе од десет одсто, се нарекува економска депресија. Терминот депресија во економијата се користи за означување на постојан економски пад, кој се прифаќа како нормален дел од економскиот циклус на растење и опаѓање. Економска или финансиска криза означува пад на економијата, кога државата повеќе не може да ги финансира своите обврски, како што се отплата на долговите, финансирање на јавните потреби и слично. Поради ова, разликите помеѓу различни стапки на економскиот раст, рецесијата и кризите, не мораат да бидат јасно видливи и нивната оценка зависи од специфичните околности на одредени земји. Така, може да постои и најтешка криза, а економијата пред тоа да не падне во период на длабока рецесија.

Поради тешкотиите да се дефинира рецесијата, таа не може навремено да се открие, па се одложува навременото превземање на соодветни решенија. На пример, често пати во дефинициите не се зема реалниот пораст на популацијата, па така доколку има мал раст на БДП, а голем раст на

популацијата, тоа може да значи и реално намалување на БДП по жител. Според “Економист”, прв и најголем проблем, е тоа што БДП може да флукутира квартално, така да на пример во првиот и третиот квартал, може да падне за 4 %, а во вториот и четвртиот да порасне за 1 %. Според дефиницијата ова не би била рецесија, иако доаѓа до долгорочен пад на БДП. Поради тоа, можеби најдобар начин за мерење на рецесијата е преку стапката на незапосленост, која е добар индикатор за рецесијата. Пазарот на акции исто така е добар показател на економскиот пад, т.е дали сме во рецесија или таа треба да настапи.

Рецесијата има три основни карактеристики: временско траење, колку длабоко продира во економијата и колку широко се распространува. Потрошувачите во рецесијата одговараат со промени во однесувањето на потрошувачката, односно трошат повнимателно. Рецесијата е помалку длабока и сериозна од депресијата. Се до триесеттите години сите рецесии се нарекувале депресии и тогаш за прв пат се појавил овој термин. Така, во 1929 година, во САД е документирана најголемата економска криза во современата историја, позната како “Големата депресија”, која се одликувала со енормен пад на производството и вработеноста и продолжила во различни земји, во периодот од 1935 до 1939 година. Во овој период во САД имало најголем пад на берзата и затварање на големи банки, масовно намалување на потрошувачката и голема невработеност, која го достигна нејзиниот рекорден процент од 25 %. Голем дел од граѓаните кои имаа земено потрошувачки кредити, се најдоа во состојба да не можат да ги отплатат истите, па поради тоа им беа одземани нивните куќи, станови и други добра. Голем број на богати инвеститори на пазарите на акции, преку ноќ осиромашуваа. Рецесија во американската економија имаше и во 1980, 1981/82, 1990/91 и 2001 година. Службено, во американската економија, во последните педесет години имало околу десет периоди на рецесија, кои во просек траеле приближно по една година. Бидејќи, американската економија сочинува 20% од светската економија, нејзините рецесии секогаш имаат пошироко значење.

Како и депресијата, така и рецесијата се појавува во една земја и и треба одреден број на месеци за да се пресели во друга. Сепак, позитивно е тоа што таа не трае подолго од три години.

Во услови на рецесија, нереално е и невозможно да се бара од носителите на економската политика, со волшебно стапче целосно да ги елиминираат негативните последици од глобалните движења. Меѓутоа, реално е и возможно да се бара разумна економска политика, која ќе биде усмерена кон континуирано јакнење на финансиската стабилност. Бројни економски школи и теории се обидуваат да ги објаснат причините поради кои таа се јавува, нејзиниот развој и грешките во водењето на економската политика. Така, во во последниве триесет години, многу економски истражувања се насочени кон пронаоѓање на аналитички методи и техники, за рано препознавање на рецисијата или кризата, како благовремено би се предвиделе или евентуално

избегнале. Денеска, во праксата големо внимание се посветува на движењата на пазарот на капитал, на потрошувачката клима, а посебно внимание се дава и на индексите на претходните економски параметри. Станува збор за реални и финансиски параметри, преку чие движење може да се предвиди рецесијата или економскиот пад, однапред шест до осум месеци. Но, сепак останува фактот, дека рецесијата не може да се предвиди со сигурност.

Евроната за прв пат по нејзиното формирање падна во рецесија. Економскиот раст во 15 земји, во кои службена валута е еврото, во третиот квартал од 2008 година забележа пад од 0.2 одсто. Стручните лица во ваков случај зборуваат дека постои рецесија, што и го потврдува ММФ, која смета дека доаѓа период на глобална рецесија.

Според проценката на ММФ, се смета дека економијата се соочува со интензивна кредитна криза и предвидува дека во 2009 година ќе настапи глобална рецесија. Според неа, земјите во Европа ги очекува тешка финансиска криза, една од најтешките во последните неколку децении.

И покрај мерките, кои неодамна ги презедоа владите на земјите од Европската Унија, кои на пазарот уфрлија одредена количина на пари, сепак се потребни уште поодлучни мерки, како би се излегло од кризата, условена од спориот стопански раст. Така, обновата на стопанскиот раст, која се очекува во втората половина од 2009 година, би требало да ја надмине кризата.

Поради ова, како често прашање кое се поставува повеќе години, а сега добива големо значење, е како банките и регулативните органи би реагирале во услови на поширока, систематска криза, која би зафатила повеќе земји.

Некоја меѓународна банка (на пр. NBS, ERSTE), би можела да биде спремна финансиски да ја извлече својата локална филијала ако истата би се нашла во проблеми, но би се соочила со големи тешкотии, ако би требала да помогне и на другите филијали во регионот.

Од друга страна, регулативниот систем на Европската Унија, значително заостанува во поглед на потребите за мултинационално банкарство. Почнувајќи од јули 2008 година, во рамките на Унијата, постои согласност за многу широки принципи, според кои би се постапувало во случај на банкротство на некој меѓународен банкарски ентитет. Овие принципи поаѓаат од тоа, дека финансиската интеграција ја зголемила веројатноста од систематска криза, но сепак не предлагаат создавање на некој пан-европски регулатор, ниту пак воведуваат некои стриктни правила. Наместо ова, тие сугерираат на националните власти да преферираат приватни решенија за спасување на загрозените банки, како и однапред да дефинираат кој ќе ги плаќа трошоците за банките кои оперираат во поголем број на земји, а ако сепак дојде до ова тие предлагаат и државна интервенција. Но, сепак овие

принципи се премногу широки, односно недоволни, особено за ситуација каква што е денешната.

Најголемиот светски банкарски лоби, ги повикува сите светски влади да превземат дополнителни мерки, заради обидот да се избегне глобалната рецесија, но воедно и ги предупредува дека секоја иницијатива од страна на државата во приватниот сектор, мора да биде привремена. Најголем дел од обидите на државите да ги спасат пропаднатите банки, е со купување на акции во истите, но ова мора да биде од привремена природа и владите своите акции мора да ги продадат штом ситуацијата се стабилизира.

Се уште не постои заеднички европски фонд за спас на финансиската индустрија во Европа, но се превземени многу револуционерни мерки: договорено е дека банките нема да мораат да ја проценуваат вредноста на својот имот во книгите според постоечката пазарна вредност туку спрема ликвидационата вредност, понатаму секоја земја ќе има посебен фонд за докапитализација на финансиските институции, како би се избегнал стечајот. А, како најзначајна мерка за охрабрување на финансискиот пазар, како и негово одмрзнување, претставуваат меѓубанкарските кредити.

Секојдневно се зборува дали во светската економија завладеа рецесија, дали ќе продолжи растот на инфлацијата и каматите, како и падот на цените на акциите на берзите и што е најважно, како во сето тоа ќе помине македонската економија. Се поставува прашањето, колкави се можностите да ги избегнеме негативните трендови на светскиот пазар, во нашата економија.

Очекувањата, а уште повеќе стварните движења во европската економија, ја дефинираат рамката, во која делува нашата економија. И покрај тоа што немаме прелевање на кризата на хипотекарните кредити, сепак успорувањето на вкупната европска економија и рецесијата во некои европски држави ќе ја намали можноста за раст на нашата економија.

Колку нашата економија ќе биде отпорна на овие движења, зависи од макроекономската политика и од нејзината флексибилност, како и од движењата на финансискиот пазар. Начинот на водење на економската политика во претходниот период, има влијание на спермноста за соочување со актуелните предизвици и за отпорноста на нашата економија од шокови.

Нашiot банкарски сектор е стабилен и не сме соочени со финансиска криза. Најголема улога за ова имаат банките, кои во последниве години придонесоа за зголемена доверба кај населението. Ова се постигна преку осигурувањето на штедните влогови на штедачите, како и преку можноста граѓаните да ги подигнат депозитите од банките во секое време. Поволност е тоа што депозитите на нашите банки кои се депонирани во странски банки, сеуште се на сигурно. Сепак, кризата се чувствува во реалниот сектор. Ова се јавува поради тоа што голем дел од земјите каде што ние извезуваме се во рецесија.

Поради тоа, извозот е намален, па се јавува опасност од трговски дефицит. Намалениот извоз доведува и до намалување на производството, што пак од своја страна влијае на зголемување на невработеноста. Кризата во реалниот сектор се чувствува и поради тоа што се намалуваат странските директни инвестиции, бидејќи голем дел од европските земји кои инвестираат кај нас се во рецесија, па поради тоа тие ги одложуваат своите инвестиции. Сепак, со водењето на една пожилава, поотпорна политика, како и со подобрувањето на бизнис климата, т.е. со давањето на различни бенефиции на странските инвеститори, може да се влијае на одржувањето на обемот на странски инвестиции на едно задоволително ниво, бидејќи ако имаме квалитетна политика, повторно ќе го привлекуваме странскиот капитал во нашата земја.

Зајакнувањето на јавните финансии, мерките за стабилизирање на надворешниот долг, продлабочувањето на пазарот на капитал, влијаат на намалување на ризичниот профил на нашата земја. Приближувањето кон Европската Унија и сите работи кои се направени во таа насока, имаат големо значење во избегнување на пренесувањето на можните сегашни и идни рецесиони импулси од глобалниот пазар. Од значење е борбата против корупцијата, зајакнувањето на правосудството, како и реструктурирањето на проблематичните економски сектори, кои се основа за вкупната стабилност и отпорност на економијата од шокови.

Носителите на економската политика треба да водат сметка дека во добрите времиња треба да се припремаат за лошите, бидејќи на реформите кои се превземаат им треба одредено време за да почнат да делуваат. Поради тоа, од успехот и од брзината на денешните реформи, но и од оние кои се превземени во претходниот период, зависи колку ќе бидеме отпорни на можните рецесиони трендови во Европа.

SUMMARY

Рецесија е намалување на економската активност на некоја земја, на помалку од три одсто. БДП бележи пад последователно два квартала. Таа е проследена со низок степен на искористеност на производните капацитети, пад на реалниот доход и зголемување на незапосленоста.

Потребно е да се прави разлика помеѓу поимите криза, рецесија и депресија.

Економска или финансиска криза означува пад на економијата, кога државата повеќе не може да ги финансира своите обврски. Додека терминот депресија се користи за означување на постојан економски пад и е многу посериозна од рецесијата, трае подолго и вклучува пад на БДП за повеќе од 10 одсто.

Како најголема документирана економска криза во современата историја е кризата во САД во 1929 година, позната како “Големата депресија”, која се пренела и во другите европски земји.

Евروزоната за прв пат по нејзиното формирање падна во рецесија. Сите земји прават напори за излез од кризата и предлагаат соодветни решенија.

Во Р.Македонија, сеуште не се чувствува криза во банкарскиот систем, тој е стабилен. Кризата се почувствува во реалниот сектор, како резултат на намалување на извозот во земјите, кои веќе се најдоа во рецесија. Од резултатот на превземените мерки, ќе зависи колку ќе бидеме отпорни на глобалните рецесиони движења.

Користена литература:

1. Gregory Mankiw, "Macroeconomics", Worth Publishers, 2003.
2. Majkl Burda i Charls Viplosh, "Makroekonomija" (prevod od angliski), Skopje, 2000 god.
3. Paul Krugman, "Depression Economic Returns", *New York Times*, 14th Novemer, 2008